ТАТАРСТАН ХАЛЫКЛАРЫ ӘКИЯТЛӘРЕ

СКАЗКИ НАРОДОВ ТАТАРСТАНА

УДК 821.1/.8-34
ББК 84(0)-4
Т23

*Издание осуществлено при финансовой поддержке
Федерального агентства по печати и массовым коммуникациям в рамках
Федеральной целевой программы «Культура России (2012 – 2018 годы)».*

Илдус Әҗемов, Айсылу Гарипова, Булат Гыйльванов,
Светлана Ибраһимова, Фəридə Ризаева, Алсу Тимергалина,
Рушан Шəмсетдинов, Ольга Ярикова рəсемнəре.

Иллюстрации Ильдуса Азимова, Айсылу Гариповой, Булата Гильванова,
Светланы Ибрагимовой, Фариды Ризаевой, Алсу Тимергалиной,
Рушана Шамсутдинова, Ольги Яриковой.

Т23 **Татарстан халыклары əкиятлəре = Сказки народов Татарстана** / [төз. : Айсылу Галиəхмəтова]. – Казан : Татар. кит. нəшр., 2016. – 223 б.
ISBN 978-5-298-03117-2

Əлеге китапта Татарстанда яшəүче халыкларның йөзек кашы булырдай, буыннан буынга тапшырылып килгəн, тарихи хəтерен саклаган, үз миллəтенең сыйфатларын чагылдыра торган əкиятлəре урын алды.

Сказка как сокровищница народной мудрости, передаваясь из поколения в поколение, отражает историческую память и раскрывает национальные особенности каждого народа. В эту книгу вошли лучшие образцы фольклора народов, населяющих Республику Татарстан.

УДК 821.1/.8-34
ББК 84(0)-4

ISBN 978-5-298-03117-2

© Татарстан китап нəшрияты, 2016
© Татарское книжное издательство, 2016
© Галиəхмəтова А. Ф., төз., 2016
© Галияхметова А. Ф., сост., 2016

Китапның исемен укып гаҗәпләнгәнсездер, мөгаен? Татарстанда татарлар, руслар, чувашлар, марилар, удмуртлар яши дип җавап та биргәнсездер. Эчтәлектә корея, лезгин, һинд әкиятләрен күреп аптырагансыздыр. Бүген Татарстанда тарихи ватаннары төрле кыйтгаларда булган 173 милләт вәкиле яши, аларның шактые — икенче, өченче буында республикабыз гражданнары. Татарстан — һәммәбезнең уртак йорты.

Аларның иң активлары республикабызның шәһәр-районнарында үз милли-мәдәни автономияләрен булдырган. Китаптагы әкиятләр — Татарстан халыклары ассамблеясы каршындагы Милли-мәдәни автономияләр бүләге — янәшәбездәге башка этносларны, аларның иҗатын, мәдәниятен өйрәнүдә бер адым булыр дип ышанабыз.

Татарстан — многонациональная республика, где народы живут в дружбе и согласии. Как известно, Татарстан является домом для представителей 173 национальностей. Самые активные из них создали свои национально-культурные автономии. Национально-культурная автономия — это путь к добрососедству между людьми разных наций и разных вероисповеданий.

В данную книгу собраны сказки, которые были предоставлены представителями Национально-культурных автономий при Ассамблее народов Татарстана. Надеемся, что наша книга сказок станет маленьким ожерельем в сокровищнице народного творчества.

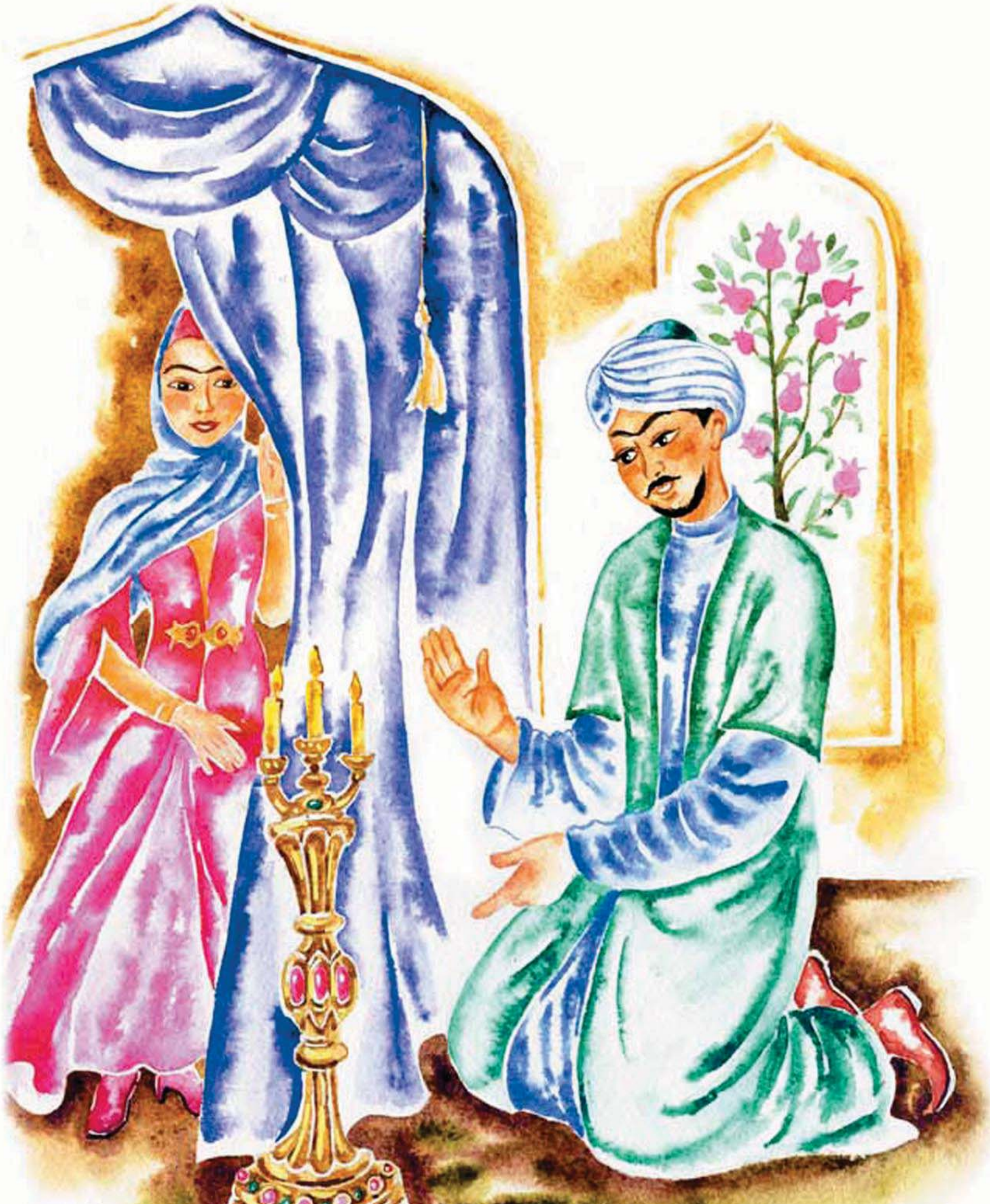

Тылсымлы шәмдәл

Борын-борын заманда яшәгән, ди, бер патша. Аның күзләре сукырайган. Бик күп табиблар килеп караса да, дәвасын таба алмаганнар. Ахырда берсе килеп:

– Падишаһым, күзләреңнән дәва бар, әмма кеше кулы җитмәс җирдә, – дигән.

Патша:

– Син урынын әйт, мин таптырырмын.

Табиб әйткән:

– Ак диңгездә ала балык бар. Аның канын сөртсәң, әүвәлгедән дә яхшырак күрә башларсың.

Табиб сүзләреннән соң патша илдәге бөтен балыкчыларны җыйдыра да улын чакырып әйтә:

– Улым, ала балык эләккәнче беркем дә кайтып китмәсен!

Егет балыкчыларга: «Кем дә кем ала балыкны тотса, бик зур бүләк алачак», – дип игълан итте. Балыкчылар, ятьмәләрен атып, балык тота башладылар. Берзаман бер ятьмәдә ала балык күренде. Егет караса, бу шулкадәр матур балык икән, кеше сәламәт кулын кисәргә кыяр, әмма аны үтерергә кыймас. Балык телгә килде:

– Әй, егет, мине үтермә, вакыты җиткәч, мин сиңа үзем кирәк булырмын.

Шаһзадә: «Табиб ялган сөйләгән булса, әтиемнең күзе дә ачылмас, балыкны да үтереп гөнаһлы булырмын. Бу җан иясен җибәрү яхшырак булыр», – дип уйлады да балыкны дәрьяга атты. Соңра балыкчыларга әйтте:

– Әгәр берәр кеше бу серне ачса, башын тәненнән аерачакмын.

Балыкчылар, бу серне ачмабыз, дип ант эчтеләр. Егет, аларга хезмәт хакын биреп, юлга чыкты. Кайтып атасы янына килде дә:

– И атам, диңгездәге бөтен балыкны тотып бетерсәк тә, ала балыкны таба алмадык.

Гөнаһ шомлыгына, патшага беркөнне килеп хәбәр бирделәр: «Әй патша, балыкчылар синең күзеңнең дәвасы – ала балыкны тотканнар иде, ләкин улың аны ятьмәдән чыгарып диңгезгә ташлады».

Патша, бу сүзне ишетүгә, улының башын кисәргә боерды.

– Ул, тизрәк үлүемне теләп, тәхетемә хуҗа булмакчы иде. Миннән алда үлсен! – дип, бик ачуланды.

Вәзирләре, аксакаллар, карасакалларның: «Ялгышма, улыңны үтермә, сөргенгә җибәр», – дип ялваруларына бераз йомшап, улын илдән чыгарып җибәрергә боерды.

Шаһзадә шул көнне үк юлга чыкты. Ак диңгез яныннан узып бара иде, юлда бер егеткә тап булды. Егет сорады:

– Кардәш, кая киттең?

Шаһзадә:

– Үзем дә белмим. Аягым кая барса, башым да шунда бара.

Егет әйтте:

– Алайса, мин дә синең кебек икән. Юлдаш булыйк.

Патша улы әйтте:

– Әйдә, дуслар гына түгел, туганнар булыйк.

Икәү, дуслашып, юлга кузгалдылар. Бераз киткәннән соң, теге егет шаһзадәдән сорап куйды:

– Соравымны гаеп итмә, кардәш. Нинди һөнәрең бар?

– Бер һөнәрем дә юк шул.

– Борчылма, мин – бик яхшы табиб. Шәһәрләрне, авылларны гизик, ни казансам, синең белән урталай бүләрмен. Шулай яшәрбез.

Хәйран юл үтеп, бер шәһәргә җиттеләр болар. Әлеге шәһәр патшасының кызы телсез калган, имеш. Җиде ел сөйләшми икән. Патша: «Кем дә кем кызымның телен ачса, кызымны аңа бирәчәкмен, ача алмаса, башын кисәчәкмен», – дип игълан иткән, имеш. Бик күп табиблар килсә дә, һичбер чара күрә алмыйлар, ди.

Табиб егет белән шаһзадә икәүләп патша янына баралар. Әдәпле итеп башын игәч, табиб әйтә:

– Мин кызыңның телен ачарга килдем.

– Әй егет, сиңа кадәр кырык табиб килде, берсе дә кызымны терелтә алмады. Һәммәсен үтерттем. Сине кызганам, юлыңда бул.

Егет әйтте:

– Патша исән булсын! Үлгән табиблардан артык җирем юк. Кызыңның телен ача алмасам, үтерерсең. Рөхсәт ит, дәвалап карыйм.

Табиб, юлдашын да алып, кыз янына кереп китте. Патша, вәзирләрен ияртеп, боларны күзәтергә ашыкты. Табиб, кыз янына керсә дә, аңа һич сүз катмады. Бүлмәдә якутлар белән бизәлгән матур алтын шәмдәл тора икән. Шәмдәлгә борылып болай диде:

– Исәнме, әй алтын шәмдәл!

Бу шәмдәл кызга әнисеннән калган ядкяр, кыз аны үзеннән артык сөяр иде. Чынында исә кыз, әнисе үлгәннән соң, җиде ел беркем белән дә сөйләшмим дип ант эчкән булган.

Табиб егет дәвам итте:

– Әй алтын шәмдәл! Бу кичтә мин – синең кунагың. Бер әкият сөйләрмен, ә син мине тыңла да җавап бир. Әй алтын шәмдәл, көннәрдән бер көнне бер тегүче, балта остасы һәм табиб, юлдаш булып, юлга чыгалар. Беркадәр үткәч, урманда төн кунарга туктыйлар. Йокылары килә. Бергәләп йокласалар аю-бүре зыян салыр дип, чиратлашып йокларга булалар. Шобага салалар болар. Беренче булып кизү торырга балта остасына төшә. Осталыгын күрсәтү нияте белән, тегеләр йоклаган чакта, агачтан бер кыз сынын юна да йокларга ята. Чират тегүчегә җитә. Тегүче матур сынны күрә дә, бер күлмәк тегеп, кызны киендерә. Таң якынлашканда, тегүчене табиб алыштыра. Ул да, үз һәвәслеген күрсәтер өчен, агачтан юнылган кызга дару биреп, аңа җан өрә. Иртән торгач, балта остасы әйтә:

– Бу кызны, агачтан юнып, мин ясадым. Кыз минеке!

Тегүче әйтә:

– Мин аңа күлмәк тектем, ул минеке!

Табиб әйтә:

– Аңа җанны мин бирдем, ул минеке булырга тиеш!

Өч юлдаш кыз өчен дәгъвалаша башлыйлар. Инде әйт, алтын шәмдәл, ул кыз өч юлдашның кайсысына булырга тиеш?

Алтын шәмдәл җавап бирмәгән.

Егет әйтте:

– Әй алтын шәмдәл, җавап бир, юкса сиңа бер агач белән шундый итеп орырмын, кырыкка ярылырсың!

Җансыз шәмдәл ничек җавап бирсен инде! Егет шәмдәлне ватарга дип кизәнгәндә, кыз түзә алмый, телгә килә:

– Әй егет, шәм сөйләшәмени? Аннан сорама, миннән сора.

Егет:

– Әйт, алайса.

Кыз:

– Балта остасына, тегүчегә хакын түләргә кирәк. Кызга җан биргән табибтыр, җанны акчага сатып алып булмый. Димәк, кыз табибка булырга тиеш.

Патша һәм аның вәзирләре, кызның тавышын ишетеп кереп, егеткә рәхмәт укыдылар. Патша, вәгъдә ителгәнчә, кызны егеткә бирмәкче иде, егет, үзенең гаиләсе булганын аңлатып, аны дусты шаһзадәгә бирүен үтенде.

Егет, шаһзадә, патша кызы – өчәү бергә юлга чыктылар, Ак диңгез ярына килеп җиткәч, кыз сорап куйды:

– Әй егет, син, хәйлә белән мине сөйләштереп, антымны боздырдың. Беләсем килә, сез кемнәр, мине кая алып барасыз?

Табиб әйтте:

– Мин – балыклар патшасының улы. Ак диңгездә йөзгәндә, балыкчылар ятьмәсенә эләктем. Каным патша күзләренә дәва иде. Бу егет миңа тимәде, кире

җибәрде. Мин сине бирнәләрең белән бергә шушы егеткә багышладым. Бүгеннән син – минем сеңлем, шаһзадә киявем булыр. Кирәгем чыкса, Ак диңгез ярына килеп, мине чакырыгыз.

Шуннан соң егет бармагын кисеп берничә тамчы канын шешәгә салды да патша улына бирде:

– Атаңның күзенә сөрт, күзләре ачылыр.

Табиб алар белән саубуллашты, диңгезгә чумып балыкка әйләнде дә күздән югалды.

Шаһзадә кызны үз шәһәренә алып кайтып китте. Әти-әнисе белән күрешеп, балык канын әтисенең күзләренә сөртте. Патшаның күзләре ачылды.

Патша, шәһәрне бизәтеп, зур бер мәҗлес ясады. Улын, кызылдан киендереп, үз урынына тәхеткә менгерде. Кырык көн, кырык төн туй ясадылар.

Икәү бәхетле гомер кичерделәр. Сез дә шулай бәхетле гомер кичерегез!

Волшебный подсвечник

Жил-был слепой шах. Никто его не мог вылечить. Однажды появился во владениях шаха новый лекарь, осмотрел глаза правителя и говорит:

– Я знаю лекарство для твоих глаз. Но до него не достанет рука человека.

Шах так обрадовался, что даже подскочил на троне.

– Ты только скажи, где найти его, а уж я пошлю кого-нибудь за ним хоть на край света.

– Что ж, попробуй, – ответил врач. – В белом море водится пятнистая рыба. Если сделаешь примочки к глазам из крови этой рыбы, то прозреешь.

Только вымолвил врач эти слова, шах приказал трубить в трубы и созвать всех рыбаков, а затем позвал сына и сказал ему:

– Сын мой и наследник трона, бери рыбаков и отправляйся с ними на берег белого моря. Пусть выловят они всю рыбу, пока не попадётся та самая, пятнистая.

И отправился сын шаха с рыбаками к белому морю. Тому, кто выловит пятнистую рыбу, обещали дорогие подарки. Стали рыбаки забрасывать сети в море. Почти всю рыбу выловили. Наконец блеснула в одной сети пятнистая рыба. Поглядел на неё сын шаха, да так и замер. До того прекрасна была рыба, что легче было отрубить собственную руку, чем её голову. С болью в сердце поднял юноша меч, но вдруг рыба заговорила человечьим голосом:

– О прекрасный юноша, пощади меня, не губи! Придёт время, я сослужу тебе службу.

Задумался юноша: «А что, если врач солгал, и отец всё равно не прозреет. А рыба так прекрасна и так молит. Отпущу-ка я её на волю». И он бросил рыбу обратно в море, а затем повернулся к рыбакам и сказал:

– Тот, кто осмелится открыть эту тайну шаху, останется без головы.

Рыбаки поклялись хранить тайну до гроба. Юноша щедро заплатил им за их труды и отпустил по домам. Вернувшись во дворец, он сказал отцу:

– Как мы ни старались, не смогли выловить пятнистую рыбу.

Шах огорчился, слёзы выступили на глазах, и от этого глаза разболелись ещё сильнее.

Прошло время. Однажды явился к шаху доносчик и сообщил, что пятнистую рыбу, чья кровь была лекарством для его глаз, поймали, но сын нарочно бросил её обратно в море.

Страшно разгневался шах, ни секунды не медля, приказал отрубить сыну голову.

– Мой сын должен умереть, – твердил он, – он пожелал моей смерти, чтоб добиться власти.

Сбежались везир, советники, пали к ногам шаха, умоляя пощадить сына, не убивать. Шах смягчился, приказал сыну покинуть его владения и никогда больше здесь не появляться.

Разгневанный отец не дал ему ни коня, ни слуги, даже еды на дорогу. Долго шёл он, наконец дошёл до берега белого моря. Тут повстречался ему юноша. Незнакомец сказал:

– Как вижу, друг, идём мы с тобой в одну сторону. Так пошли же вместе, будем попутчиками.

Сын шаха истомился в тоске и одиночестве. Потому он очень обрадовался.

– Не только попутчиками, давай будем братьями. – Обнялись они крепко и продолжали путь вдвоём.

Пройдя немного, юноша спросил:

– Не сочти за любопытство, братец, но что ты умеешь делать?

Сын шаха грустно ответил:

– Ничего я не умею, только ездить на коне да стрелять из лука. Но ни того ни другого у меня теперь нет.

– Ничего, – утешил его юноша, – не печалься. Я врачую людей. Будем ходить по городам и деревням. Всё, что я заработаю, поделим пополам, как-нибудь проживём.

Наконец они добрались до большого города, где правил шах, у которого была одна-единственная дочка. Вот уже семь лет она не разговаривала. И шах поклялся, что тот, кто вернёт его дочери дар речи, станет её мужем. Но если возьмётся кто-нибудь лечить её и не вылечит – не сносить ему головы.

Каждый день во дворец приходили врачи, старые и молодые. Все они мечтали получить в жёны дочь шаха, но никто не мог её вылечить и головы одна за другой катились с плеч.

Юноша-врач, услыхав это, взял своего спутника за руку и отправился прямо во дворец к шаху.

Поклонившись низко, он сказал:

– Я пришёл исцелить твою дочь, о великий шах.

Шах сказал:

– О добрый человек! До тебя сюда приходило сорок врачей и никто не смог вылечить мою дочь. Всех их я велел убить. Мне тебя жаль. Ты красив и смел, но если

ты не сможешь её вылечить, мне придётся тебя убить. А я этого не хочу, лучше уходи.

Но юноша был настойчив:

– Чем я лучше тех, кто умер? Если я не смогу её вылечить, вели меня казнить. Только разреши войти к девушке.

Шах разрешил. Тогда врач снова взял за руку своего попутчика и брата и пошёл к девушке. Шаха разобрало любопытство, почему этот врач так настаивал на своём. Позвал он везира и советника, отправились они втроём к покоям девушки, спрятались в укромное место и стали подслушивать. Врач вошёл к девушке, но не сказал ей ни слова. Вместо этого он обратился к золотому подсвечнику, усыпанному драгоценными камнями:

– О золотой подсвечник, здравствуй!

Этот подсвечник был очень дорог девушке. Он остался на память от умершей матери. Девушка очень любила свою мать и после её смерти поклялась, что семь лет не будет ни с кем разговаривать. Она притворилась немой, и поэтому ни один врач не мог заставить её заговорить. А юноша, поздоровавшись с подсвечником, продолжал:

– О золотой подсвечник, сегодня ночью я твой гость. Я расскажу тебе сказку, а ты слушай и отвечай мне.

И он начал свою сказку.

– В один прекрасный день портной, столяр и врач шли по дороге. Шли они долго, и в лесу их настигла ночь. Им очень хотелось спать, но они подумали, что если заснут все трое, их могут растерзать звери. Поэтому они решили спать по очереди. Бросили жребий. Первое бдение выпало столяру. Взял он пилу, рубанок и выстрогал из дерева фигуру девушки, чтобы утром показать спутникам, какой он мастер. Настало время будить портного. Портной обошёл вокруг, убедился, что всё спокойно, и хотел присесть у костра, но тут увидел, что какая-то девушка прислонилась к дереву. Портной подошёл поближе и только тогда разобрал, что это деревянное изваяние. Понял он, что столяр во время бдения своего выстрогал её. Захотелось портному тоже показать свои способности. Достал ножницы, иголку с ниткой, сшил красивое платье и надел на девушку. Под утро настала очередь бдеть врачу. Увидел и он, что какая-то девушка стоит, прислонившись к дереву. Пригляделся юноша, понял, что она деревянная, и тут же догадался, чьих рук это дело. Тогда, чтобы показать своё умение, врач влил в девушку зелье и оживил её.

Наступило утро. Все проснулись. Столяр сказал: «Эту девушку из дерева выстрогал я, поэтому она моя». Но портной возразил: «Я сшил ей платье, значит, она моя». Третьим в спор вступил врач: «Я вдохнул в неё жизнь, она должна принадлежать мне».

Так они спорили. А ты, золотой подсвечник, скажи, пожалуйста, кому из трёх должна принадлежать девушка?

Подсвечник молчал.

Юноша снова спросил:

– О золотой подсвечник, отвечай, иначе я разобью тебя на мелкие кусочки.

Подсвечник молчал. Юноша отступил назад, размахнулся и хотел ударить по подсвечнику, но тут девушка не выдержала и заговорила:

– О юноша, разве подсвечник может говорить? Не разбивай его. Я отвечу вместо него.

– Ну, говори, – согласился врач. – А я послушаю, правильно ли ты отгадала.

Девушка сказала:

– Что касается столяра, он потрудился и должен получить за свои труды. Портному нужно уплатить за сшитое платье. Но жизнь девушке дал врач, а жизнь нельзя купить ни за какие деньги, поэтому девушка принадлежит врачу.

Шах, везир и советник из своего укрытия слышали и видели всё это. Они вошли в комнату и стали благодарить юношу, шах сказал:

– Я обещал, что отдам свою дочь в жёны тому, кто её вылечит. Теперь она твоя.

Поклонился врач шаху и ответил, что у него есть жена и дети.

– Тогда выдай её за кого хочешь, она твоя.

Сказав так, шах дал дочери большое приданое, много слуг, рабынь и отдал дочь врачу. И пошли они втроём – врач, сын шаха и девушка. Пришли на берег того самого белого моря. И тут девушка вдруг сказала:

– О врач, ты применил хитрость, чтоб заставить меня нарушить обет. Ответь мне, кто ты такой и куда ведёшь меня?

– Я сын шаха всех рыб, могу стать кем угодно. Однажды я плыл по этому морю, рыбаки поймали меня, потому что моя кровь понадобилась в качестве лекарства для слепого шаха. Этот юноша, сын того самого шаха, не убил меня и отпустил в море. Я поклялся помочь ему когда-нибудь. Теперь я дарю ему тебя со всем твоим приданым, слугами и рабынями. С сегодняшнего дня ты – моя сестра, а сын шаха – мой зять. Когда вам что-нибудь понадобится, приходите к белому морю, позовите меня, я тут же появлюсь. – Сказав это, юноша надрезал себе палец, налил в сосуд несколько капель крови, отдал сыну шаха и добавил:

– Отнеси это своему отцу, пусть протрёт глаза. Он сразу прозреет и простит тебя. – Юноша обернулся рыбой и нырнул в море.

А сын шаха с девушкой пришёл во владения своего отца, поклонился ему и протянул сосуд. И шах прозрел. Тогда простил он сына и, отдав ему свои красные одежды, посадил на свой трон. Сорок дней и сорок ночей играли свадьбу молодого шаха. А потом он жил со своей женой сорок лет да ещё сорок сороков.

Аю Һанс

Күп еллар элек нарат урманында хатыны белән ярлы күмерче яшәгән. Аларның Һанс исемле уллары булган. Малай сабый вакыттан ук көче белән әти-әнисен таң калдыра торган була: бервакыт көчекләр белән уйнаганда, кысып кочаклап чак кына үтерми кала. Әти-әнисе орыша орышуын, Һансның көченә эчтән генә горурланалар да.

Шушы ук урманда ике баласы белән аю да яши. Балаларын аучылар алып китеп, ана аю ялгызы кала. Шундый көннәрнең берсендә, кайгысыннан үкереп урманда йөргәндә, Һансны очрата ул.

Балаларын алып киткән явыз кешеләрдән үч алам дип, Һансны тотып ашамакчы була да, ни хикмәт, нәни малай аюдан курыкмый, бер яшь агачны кубарып ала да аю белән тарткалаша башлый. Аю аның көченә шакката. «Туктале, – ди ул, – үземә алып китеп тәрбиялим әле мин моны. Картаймыш көнемдә таянычым булыр». Аю, Һансны сак кына күтәреп алып, өненә кайтып китә.

Өненә алып кайтып, Һансны үз балаларының йомшак түшәгенә сала. Ана аюның йомшак кына ырлавына малай тынычланып йокыга китә. Иртәгәсен күзен ачса, аю тәпиләренә яңа җыйган җиләк тотып утыра, ди. Ашап, сөт эчеп алгач, малайның кәефе күтәрелеп китә, ул әнкә аю белән уйный башлый, йоннарын чуалта, колларын чәбәкли.

Һансны бераз уйнатып алгач, аю янәдән азык эзләргә китә, китәр алдыннан өнне зур таш белән капларга онытмый.

Вакыт уза, Һанс та үсә. Бервакыт, бал йә симезрәк куян тотып кайтырга дип аю урманга чыгып киткәч, малай ташны кузгатмакчы була. Ничек кенә тырышмасын, таш бирешми. Аю, кайткач, ташның урыныннан купканын күреп, Һанска усал итеп карап куя. Икенче юлы чыгып киткәндә өнне зуррак таш белән терәтә. Һанс көч җыйганчы качу уеннан кире кайта. Көннәр, айлар уза, Һанс үсә, көч җыя. Үз көченә тәмам ышанып җиткәч кенә, аю төшке аштан соң урманга чыгып киткәч, малай, өнне каплап торган ташны этеп, өннән чыга. Ә урманда шундый матур! Тирә-як ямь-яшел урман, кошлар сайрый. Һанс, аюның әйләнеп кайтуыннан куркып, өннән ераккарак йөгерә.

Чаба торгач, күмерче йортына килеп җитә. Кичкә каршы капка бикле икән. Малайны кызганып, өйләренә чакыралар. Һанс исендә калган кадәр башыннан үткәннәрне сөйләп бирә. Күмерче белән аның хатыны, малайны тыңлый-тыңлый, югалган улларын искә төшереп утыралар. Ахырында аның иңбашындагы миңне күргәч, Һансның нәкъ менә үз уллары икәненә шикләре калмый.

Күпмедер вакыттан соң Һанс, әти-әнисеннән рөхсәт алып, ил гизәргә чыгып китә. Туйганчы сәяхәт иткәннән соң, бер бай крестьян утарына килеп чыга. Озак та уйлап тормый егет, хуҗага эшкә яллана. Бакчада алмалар өлгергән чак була бу, Һансны агач селкетеп алма коярга җибәрәләр. Егетнең агачны селкетәм дип тотынуы була, алмалар ботагы-ние белән килеп төшә. Хуҗа килеп караса, алмагач ботаклары җирдә ята, Һанс:

– Хуҗа, карагыз әле, агачларыгыз картаеп беткән бит, аз гына селкетүгә дә сынып чыктылар! – ди.

Хуҗа алмагачын сындырган өчен орышкан да Һансны урманга агач кисәргә җибәргән. Һанс хуҗа биргән балтаны алып та тормаган, бер чылбыр эләктергән дә урманга киткән. Чылбыр белән агачны эләктереп ала икән дә аудара икән бу. Шулай итеп кичкә кадәр ярты урманны аударган. Хуҗа эшчеләре белән килеп караса, әллә никадәр агач егылган, ди. Болар, сиңа бу хәтле көч каян килде, дип сорый башлаганнар.

Һанс башыннан кичкәннәрне сөйләп биргән дә, ике юан агачны култык астына кыстырып, ашыкмыйча гына кайтып киткән. Калганнар тамыры-ние белән кубып чыккан агачларны арбага урнаштыра алмыйча бик озак җәфаланганнар.

Күп тә үтми, бөтен тирә-якта Һансны аю урлаганы, аю тәрбияләп үстергәне хакында сүз таралган, аны Аю Һанс дип йөртә башлаганнар. Хуҗа белән башка эшчеләр, Һанстан куркып, аның үзен юкка чыгарырга план корганнар.

Хуҗа беркөнне килгән дә:

– Һанс, карале! Түти миңа атамны безнең коега байлык күмеп калдырган дип сөйләгән иде. Коеның суы бетте, шунда төшеп кара әле, – дигән.

Егет коега төшеп эшкә керешүгә, хезмәтчеләр аңа таш ата башлаган. Башта ул игътибар итмәгән, ташлар күбәя башлагач, түземлеге төкәнеп:

– Әй, кем анда, – дип кычкырган, – кое тирәсеннән тавыкларны куыгыз әле, ком тутыруларыннан туктамасалар, хәзинәгезне гомеремдә дә таба алмыйм.

Берзаман Һанс өстенә тегермән ташы килеп төшкән. Ул аны муенына киеп куйган да:

– Мине поп итмәкче буласызмы әллә? Шундый киң поп якасы ташламасагыз! – дип кычкырган. – Яле, тартып чыгарыгыз яхшы чакта!

Шулай дип, муенындагы тегермән ташын өскә ыргыткан. Хуҗа яхшы чакта мондый көчле кеше белән саубуллашу хәерлерәк дип, эшләгәне өчен күп итеп алтын биреп, аны озатырга ашыккан.

Һанс, төенчеген асып, юлын дәвам иткән. Юлда барганда, аңа очраган бер кеше король кызы турында сөйли, ди. Имеш, бер алпамша аңа яучы җибәргән, ә кыз

кияүгә чыгарга теләми. Король бик кайгыра икән, алпамшаны җиңгән кешегә кызын да, ярты байлыгын да бирергә вәгъдә итә, ди.

Моны ишеткән Һансның, күз кырые белән генә булса да, принцессаны күрәсе килгән. Сарай янына килеп кызны күрү белән, аңа гашыйк булган һәм инде өч батыр рыцарьны җиңәргә өлгергән алмапша белән алышка чыккан.

Һансны күргән алпамша, үзенең җиңәчәгенә шикләнмичә, аннан көлә башлаган:

– И адәмчек, син дә минем белән алышырга килдеңме? Әйдә, иң элек минем кылычымны күтәреп кара, аннары үзеңнекен тотарсың!

Алпамша кылычын биленнән алган да җиргә ташлаган. Һанс кылычны бер кулы белән генә тотып алган да бер читкә ыргыткан, кылыч тоткасына кадәр җиргә батып кергән. Моны күргән алпамша, егетне үгетли башлаган:

– Мондый сугышчыны очраткан юк иде, әйдә, килешик, мин сиңа алтын бирәм, ә син кызны миңа калдырасың, мин аны бик яратам.

Һанс алпамшаны тыңлап та тормаган, принцесса аның өчен дә бик кадерле булган шул, кынысыннан кылычын чыгарып, сугышырга әзерләнгән. Бик каты сугышканнар алар, һәм, ниһаять, Һанс кылычы белән алпамшаның башын өзеп төшергән. Алпамшаның кара каны яшел үләнне каплаган. Һанс, алпамшаның башын күтәреп, сарайга юнәлгән.

Килеп керергә дә өлгермәгән, Һансның каршына король йөгереп чыккан:

– Рәхмәт сиңа, улым! Принцесса да, ярты патшалыгым да синеке!

Принцесса да бик сөенгән, Һансны ошатып өлгергән булган инде ул. Карт король үлгәннән соң, Һанс король булып кала. Көннәрнең берсендә ул яшь хатыны белән әти-әниләренең хәлен белергә бара.

Урман эчендәге кечкенә генә йортның капка төбенә алтынланган карета килеп туктагач, өйдәгеләрнең гаҗәпләнгәннәре! Ә корольнең үз уллары, аның хатыны принцесса булуын белгәч, бигрәк тә шатланганнар. Һанс аларны каретага утырткан да аю өенә алып киткән.

Килеп җиткәч, Һанс каретадан сикереп төшкән дә, аю өенә кереп киткән. Мескен аю үлем хәлендә түшәгендә ята икән. Ул каты авырый, көче бетеп, үзенә азык таба алмаслык хәлгә килгән. Һанс килеп җитмәсә, ачтан да үлеп китәр иде. Һансны күреп, аю урыныннан кузгалырга талпынган, хәле булмагач, торып китә алмаган. Ганс хезмәтчеләренә ризык кертергә боерган һәм аюны тәрбияли башлаган. Аю, рәхмәтле күзләре белән карап, Һансның кулларын ялый икән, гүя: «Менә, тәки көтеп җиткерә алдым бит, соңгы минутларымда янымда син, юкка гына үстермәгәнмен», – ди.

Аю бик картайган булган шул инде, Һанс алып килгән азык-төлек кенә аның гомерен озынайта алмаган. Ул корольгә соңгы тапкыр карап алган да җан биргән.

Аюны меңьяшәр имән төбендә җирләгәннәр.

Аю Һанс, якыннарын үз янына алып, гүзәл хатыны белән бик озак еллар гадел патшалык иткән.

ЭЧТӘЛЕК

Тылсымлы шәмдәл. *Азәрбайҗан халык әкияте* (Р. Сәлах тәрҗемәсе) 5
Аю Һанс. *Алман халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 13
Хәйләкәр белән беркатлы. *Ассирия халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 22
Һөнәр алтыннан кыйммәтрәк. *Әрмән халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 28
Гадел казый. *Әфган халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 33
Камыр батыр. *Башкорт халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 38
Каня. *Белорус халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 47
Байкал һәм Ангара. *Бурят халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 52
Кечкенә балык саран байны ничек алдаган. *Вьетнам халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) . . . 57
Зирәк бәдәви. *Гарәп халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 61
Бетмәс-төкәнмәс әкият. *Грек халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 66
Көләргеч. *Грузин халык әкияте* (Ә. Закирова тәрҗемәсе) 72
Яшьлек сере. *Дагыстан халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 79
Карт шайтаннарны ничек алдаган. *Ингуш халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 84
Алдар Күсә Җирәнчәне ничек акылга утырткан. *Казах халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 91
Ширмага ясалган юлбарыс. *Корея халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 96
Төлке, юлбарыс, аю, бүре. *Кыргыз халык әкияте* (Л. Шәех тәрҗемәсе) 100
Аучы белән сандугач. *Лезгин халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 105
Нончык патыр. *Мари халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 110
Йолдызчы. *Месхетин төрекләре әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 118
Тегүче, аю, шайтан һәм Вирява. *Мордва халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 125
Ипи-тоз бәһасе. *Осетин халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 135
Үлмәс Кощей. *Рус халык әкияте* (Т. Шакирова тәрҗемәсе) 140
Алтын балта. *Сүрия халык әкияте* (Р. Вәлиев тәрҗемәсе) 152
Падишаһ һәм Ходай бүләкләре. *Таҗик халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 156
Ак Елан. *Татар халык әкияте* 161
Келуглан. *Төрек халык әкияте* (Р. Сәлах тәрҗемәсе) 169
Кечкенә булса да, төш кенә. *Төрекмән халык әкияте* (К. Миңлебаев тәрҗемәсе) 174
Кокорикок. *Удмурт халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 182
Янчык. *Украин халык әкияте* (Р. Гарипов тәрҗемәсе) 186
Зөмрәт белән Кыйммәт. *Үзбәк халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 192
Үзен үзе һәлак иткән. *Һинд халык әкияте* (К. Сабиров тәрҗемәсе) 200
Бүре. *Чечен халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 207
Кайсы көчлерәк? *Чуваш халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 210
Кош томшыкларыннан сарай. *Яһүд халык әкияте* (А. Галиева тәрҗемәсе) 215

СОДЕРЖАНИЕ

Волшебный подсвечник. *Азербайджанская народная сказка* (перевод Э. Ибрагимова) 9
Ганс-медведь. *Немецкая народная сказка* (перевод И. Стребловой) 17
Хитрый и простодушный. *Ассирийская народная сказка* (пересказ А. Саввы) 25
Ремесло дороже золота. *Армянская народная сказка* (перевод И. Карумян) 31
Мудрый судья. *Афганская народная сказка* (пересказ А. Шарифа) 35
Камыр-батыр. *Башкирская народная сказка* (перевод М. Лося) 43
Каня. *Белорусская народная сказка* (пересказ С. Маруденко) 50
О Байкале и Ангаре. *Бурятская народная сказка* (пересказ С. Бубеевой) 55
Как маленькая рыбка обманула жадного богача. *Вьетнамская народная сказка* (перевод З. Дама) 59
Проницательность бедуина. *Арабская народная сказка* (пересказ Я. Алхамсса) 63
Бесконечная сказка. *Греческая народная сказка* (пересказ Г. Анастасова) 69
Нацаркекиа. *Грузинская народная сказка* (перевод Э. Джалиашвили) 76
Секрет молодости. *Дагестанская народная сказка* (пересказ А. Балафендиева) 82
Как старик шайтанов перехитрил. *Ингушская народная сказка* (перевод А. Мальсагова) 88
Как Алдар-Косе перемудрил Жиренше. *Казахская народная сказка* (перевод Т. Дауренбекова) 93
Тигр, писанный на ширме. *Корейская народная сказка* (пересказ Р. Кима) 99
Лиса, тигр, медведь, волк. *Киргизская народная сказка* (перевод Э. Хуснутдиновой) 103
Охотник и соловей. *Лезгинская народная сказка* (пересказ З. Османова) 108
Нончык-патыр. *Марийская народная сказка* (перевод Вл. Муравьева) 114
Звездочёт. *Сказка месхетинских турков* (перевод Н. Цветиновича) 122
Портной, медведь, чёрт и Вирява. *Мордовская народная сказка* (перевод Э. Померанцевой) 130
Цена хлеба-соли. *Осетинская народная сказка* (перевод К. Казбекова) 138
Кощей Бессмертный. *Русская народная сказка* (обработка А. Афанасьева) 147
Золотой топор. *Сирийская народная сказка* (перевод А. Галиевой) 155
Дары падишаха и Бога. *Таджикская народная сказка* (пересказ Х. Гадоева) 159
Белый Змей. *Татарская народная сказка* (перевод А. Каримовой) 165
Кельоглан. *Турецкая народная сказка* (перевод Э. Хуснутдиновой) 172
Мал, да удал. *Туркменская народная сказка* (перевод В. Чулкова, О. Давлетовой) 179
Кокорикок. *Удмуртская народная сказка* (перевод З. Весёлой) 184
Кошелёчек. *Украинская народная сказка* (перевод Г. Петникова) 189
Зумрад и Киммат. *Узбекская народная сказка* (перевод А. Мордвилко) 196
Сам себя погубил. *Индийская народная сказка* (пересказ А. Гилькар) 204
Волк. *Чеченская народная сказка* (пересказ Е. Сусаева) 209
Что сильнее всего на свете? *Чувашская народная сказка* (перевод С. Шуртакова) 213
Дворец из птичьих клювов. *Еврейская народная сказка* (перевод В. Генкина) 219